

Natseych E.P. Study of the sensory development of children with special needs.

The article examines the impact of the correctional complex in the process of educational work with children with mental retardation; analyzed the general and specific disorders of the sensorimotor sphere of children in this category; accented attention to the need for systematic implementation of physical rehabilitation to improve the personal development of children with mental retardation.

Work is devoted to the important issue of forming representations of mentally retarded students about objects and phenomena of the environment in the development process of their sensorimotor sphere's sphere.

From the level of formation of this category of children of specific, clear and correct ideas about the world depends largely on the successful mastery of the basics of all sciences. Therefore the specification of representations of objects and phenomena of the world is one of the main tasks of teaching children.

The analysis of the practice of teaching students of special schools showed a lack of systematic and consistent in shaping their perceptions of objects and phenomena. No software-methodical provision of correctional training process. Thus, the problem of specifying representations of mentally retarded pupils of objects and phenomena of inanimate nature is relevant and understudied, and that led to the choice of the theme of this study.

We prove the basic opportunity to prevent their occurrence in students provided special organization of practical and mental activity on polysensor basis.

Experimentally tested the efficiency of the use of the process of formation and specification of representations of this category of children about the reality of various means of practical activity: object-practical activities, games, drawing, and verbal exercises.

Keywords: sensorimotor sphere, sensory development, sensory education, sensory standards, the functional state of the sensory sphere's.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2014 р.

Статтю прийнято до друку 12.11.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шевцов А.Г.

УДК 376.053.2-056.24-477.61

**РОЗВИТОК АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ
З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ**

Ніколаєва О.О.

Своєчасне вирішення питань соціально-трудової адаптації студентів відповідає сучасним тенденціям розвитку вищої школи, пов'язаних з модернізацією структури, змісту і інтенсифікації освіти.

Питому вагу в загальній структурі захворювань молоді вищих навчальних закладів займають хвороби серцево-судинної системи (15,2%), шлунково-кишкового тракту (9,2%), опорно-рухового апарату (8,1%). У кожного другого студента спеціальної медичної групи (далі СМГ) виявляється поєднання декількох хронічних захворювань [1].

При цьому зростання захворюваності серед студентської молоді відбувається на тлі зниження рівня її фізичного розвитку та гіподинамії. Це у свою чергу знижує ефективність підготовки студентів, оскільки наявність днів тимчасової непрацездатності призводить до пропусків занять і відставання від графіка навчального процесу, а надалі обмежує продуктивну і суспільно-корисну діяльність майбутніх фахівців [2].

Не дивлячись на деякі позитивні зміни, існуюча система вищої освіти не дозволяє на належному рівні вирішувати питання підготовки висококваліфікованих фахівців, що мають обмежені фізичні можливості. Вона не націлює студента-інваліда на формування у нього стійкого інтересу до регулярних занять фізичною культурою, що забезпечує стійкість його організму до дії несприятливих чинників зовнішнього середовища і психоемоційних стресів.

Не розроблені в належній мірі теоретичні основи вдосконалення адаптаційних можливостей осіб з обмеженими психофізичними можливостями. Не реалізований комплексний підхід до аналізу суті всіх різновидів феномену студентської молоді. Не здійснена розробка комплексної методики адаптації студентів з відхиленнями здоров'я, на основі якої було б проведено вивчення їх пристосування до різноманіття навколишньої дійсності.

Не розроблена також програма вдосконалення адаптаційних можливостей під час навчальних занять студентів з порушенням опорно-рухового апарату. Вивченню цих питань і присвячено наше дослідження. Відсутність в науковій літературі їх аналізу і практична потреба в цьому зумовили необхідність відповідного педагогічного пошуку.

Постійне зростання вимог до підготовки висококваліфікованих фахівців, обумовлених всім ходом науково-технічного і соціального прогресу, його екологічними, психологічними і іншими наслідками з одного боку, і обмеженими можливостями студентської молоді з порушенням опорно-рухового апарату з іншого боку,

об'єктивно визначають можливості їх адаптації до різноманіття навколишньої дійсності [2, 3].

Проте реалізація даної проблеми за відсутності науково обґрунтованої системи вдосконалення адаптаційних можливостей осіб з обмеженими психофізичними можливостями суб'єктивно стримується існуючою консервативною практикою навчальних занять в системі вищої освіти, яка ще недостатньо враховує можливості студентів із слабким здоров'ям.

Така ситуація викликана тим, що, по-перше, відсутні науково обґрунтовані методики діагностики адаптаційних можливостей студентської молоді з психофізичними вадами; по-друге, немає обґрунтованих здоров'язберігаючих програм, сприяючих вдосконаленню адаптаційної діяльності студентів з обмеженнями здоров'я; по-третє, немає достатньої кількості даних про специфіку порушень опорно-рухового апарату студентів [4,5].

В процесі дослідження нами була висунута гіпотеза про те, що вдосконалення адаптаційних можливостей на заняттях фізичною культурою студентів з порушенням опорно-рухового апарату здійснюється комплексно на основі розробленої методології і методики розвитку адаптаційних можливостей студентської молоді. Цей процес може бути ефективним при виконанні наступних умов:

- розробці і реалізації спеціальної здоров'язбережувальної програми адаптації до занять фізичною культурою, в якій враховується специфіка порушень опорно-рухового апарату студентів і рівень їх фізичного стану;

- використання спеціальної комплексної програми корекції адаптаційних можливостей на заняттях фізичною культурою студентської молоді;

- здійснення автоматизованого моніторингу стану здоров'я студентів з метою прогнозування їх адаптаційних можливостей для занять фізичною культурою.

Нами також були визначені завдання дослідження: провести аналіз стану проблеми в теорії і практиці вищої освіти; виявити особливості порушень опорно-рухового апарату студентів і рівня їх фізичного стану; розробити комплекс спеціальних здоров'язберігаючих програм загального і індивідуального призначення щодо вдосконалення адаптаційних можливостей на заняттях фізичною культурою студентської молоді з порушеннями опорно-рухового апарату.

Проведене дослідження проблеми адаптаційних можливостей на заняттях фізичною культурою студентів з порушенням опорно-рухового апарату дозволило сформулювати ряд теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

Аналіз стану вищезгаданої проблеми виявив на її недостатню розробленість у педагогіці. Переважно попередні роботи в цій області, були присвячені оздоровчому фізичному тренуванню для здорової молоді. А в суміжних з педагогікою дисциплінах вивчалися лише окремі аспекти соціальної, медичної, екологічної або психологічної реабілітації студентів з обмеженими фізичними можливостями.

Теоретичний аналіз основних категорій також показав те, що хоча вони і є міждисциплінарними, а не суто педагогічними поняттями, в той же час сукупність засобів щодо позитивних змін їх сутнісних характеристик розглядалася нами в рамках корекційної педагогіки.

Ефективність комплексного підходу позитивно відбилася і на виборі найбільш ефективної концепції вдосконалення тренувальних навантажень, враховуючи специфіку порушень опорно-рухового апарату студентів, їх природну обдарованість і вік. Вона передбачала вдосконалення адаптації молодих інвалідів з врахуванням рівня їх підготовленості, тривалості циклів фізичних навантажень, постійним аналізом динаміки результатів і організацією поетапного педагогічного контролю за тренувальним процесом. Найбільш повно вибрана концепція реалізується за умови використання автоматизації для досконалішого розвитку фізичних потенцій студентів-інвалідів.

Цінність обраного нами різновиду теоретичного аналізу і попередній цикл досліджень вузівської молоді з фізичними недоліками з визначенням параметрів її адаптаційних можливостей зумовили появу відповідної комплексної методики діагностики. Вона дозволяє загально виділити і виміряти різні прояви фізіологічної, психофізіологічної і соціально-екологічної різновидів адаптаційних можливостей студентів-інвалідів, що включають: міжполукульову асиметрію, нейродинамічний профіль, міру емоційної стійкості, рівень готовності до діяльності, психомоторні і сенсорні процеси, а також інші складові феномену, що вивчається.

Для цілеспрямованої реалізації індивідуальних форм корекції адаптаційних можливостей студентів з порушенням опорно-рухового апарату проводилися спеціально організовані дослідження. З цією метою була розроблена структурно-функціональна схема роботи з оздоровлення вузівської молоді та структура впровадження здоров'язберігаючого середовища, яка орієнтована на комплексному підході до вирішення питань діагностики, корекції фізичного і психофізіологічного стану студентів. В ході роботи визначено основний зміст оптимізації управління навчальним процесом студентів на основі розробленої здоров'язбережувальної педагогічної моделі фізичної культури і оздоровчого тренування.

Спеціальні заняття фізичною культурою та оздоровчого тренування передбачали комплекс спеціально підібраних вправ, спрямованих на декомпресію різних відділів хребта, мобілізацію і стабілізацію окремих його сегментів, зміцнення зв'язок і суглобів, розвиток сили крупних груп м'язів, особливо живота і спини під строгим контролем педагога та лікаря. Заняття в плавальному басейні сприяли зміцненню серцево-судинної та дихальної систем, підвищенню резистентності організму й імунітету. Відповідно до рівня фізичного стану, кожному студентові було визначено індивідуальне фізичне навантаження. Воно поєднувалося з м'язовою релаксацією та зі спеціальними дихальними вправами.

Психофізичне тренування дозволяло регулювати фізіологічні процеси, дихання, м'язовий тонус і стан психіки, підвищувала сприйнятливість до навчання студента-інваліда розвитку відповідних психічних функцій - уваги, зосередженості, сприйняття, відчуття, формувала швидкісні навички та відновлювала його психоемоційну рівновагу.

По закінченню річного терміну програма цілеспрямованої реалізації індивідуальних форм щодо вдосконалення адаптаційних можливостей на заняттях фізичною культурою студентської молоді з обмеженими фізичними можливостями довела свою ефективність. Впровадження розроблених нами різних варіантів індивідуального оздоровчого тренування в навчальний процес дозволило поліпшити фізичний стан і рівень підготовленості експериментальної групи студентів, прищепити їм навички самоорганізації рухової діяльності. Найбільший приріст кількісних показників виділено у м'язово-руховій чутливості та сенсорно-моторному потенціалі студентів контрольної та експериментальної груп.

Цілеспрямована педагогічна робота в процесі оздоровчого тренування, спрямованого на рухову і психічну адаптацію студентів до учбової, трудової діяльності і соціуму, дозволили сформувати у них адекватне мотиваційно-ціннісне відношення до свого здоров'я, правильного способу життєдіяльності як одного з критеріїв поліпшення якості життя.

Реалізація індивідуального підходу до корекції адаптаційних можливостей на заняттях фізичною культурою молоді, що вчиться, з порушенням опорно-рухового апарату сприяла і позитивним результатам консервативного лікування у них сколіотичної хвороби (26,8 %), а для 73,2 % з них відмічена стабілізація їх стану.

В той же час у студентів СМГ відмічено лише стабілізацію в 68 %, а погіршення стану зафіксоване вже у 32 % обстежених цієї категорії студентської молоді.

Під час реалізації даного експерименту були вивчені і показники емоційної стійкості студентів з порушенням опорно-рухового апарату. Проведена протягом двох місяців спеціальна робота, що базується на взаємозв'язку усвідомлюваних і неусвідомлюваних компонентів психіки, для осіб з емоційною нестійкістю сприяла значному зростанню їх психоемоційних показників стабільності.

Впровадження комплексної діагностики і автоматизованого скрінінгу значно спрощується за допомогою спеціально розроблених комп'ютерних програм. Їх впровадження в практику комплексної реабілітаційно-корекційної допомоги студентам з порушеннями опорно-рухового апарату дозволило забезпечити спадкоємність вживання різних засобів фізичного навантаження.

Література

1. Глоба О.П. Педагогічні умови соціальної інтеграції дітей і молоді з обмеженими психофізичними можливостями. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, №14 (225). Педагогічні науки, частина 3, 2011.
2. Дубогай О.Д. та ін. **Методика фізичного виховання студентів віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи:** Навчальний посібник / О.Д.Дубогай, В.І.Завацький, Ю.О.Короп. – Луцьк: Надстир'я, 1995. – 220 с.
3. Козлов С.И. **Программирование физической подготовки студентов специального медицинского отделения с использованием тренажерных устройств:** Дисс. к.п.н. / С.И. Козлов. – Киев, 1991. – 178 с.
4. Мурза В.П. Фізичні вправи і здоров'я. / В.П. Мурза. – К.: Здоров'я, 1991. – 256 с.
5. **Физическое воспитание в специальных медицинских группах:** Учебное пособие. / Под ред. Булич Э.Г. – М.: Выс. шк., 1986. – 255 с.

References

1. Globa O.P. Pedagogichni umovi sotsialnoyi Integratsiyi dlity i molodi z obmezhenimi psihofizichnimi mozhlivostyami. VIsnik LNU Imeni Tarasa Shevchenka, №14 (225). Pedagogichni nauki, chastina 3, 2011.
2. Dubogay O.D. ta In. Metodika flzichnogo vihovannya studentiv vldnesenih za stanom zdorov'ya do spetsialnoyi medichnoyi grupi: Navchalniy poslbnik / O.D.Dubogay, V.I.Zavatskiy, Yu.O.Korop. – Lutsk: Nadstir'ya, 1995. – 220 s.
3. Kozlov S.I. Programmirovaniye fizicheskoy podgotovki studentov spetsialnogo meditsinskogo otdeleniya s ispolzovaniem trenazhernih ustroystv: Diss. k.p.n. / S.I. Kozlov. – Kiev, 1991. – 178 s.
4. Murza V.P. Flzichni vpravi i zdorov'ya. / V.P. Murza. – K.: Zdorov'ya, 1991. – 256 s.
5. Fizicheskoe vospitanie v spetsialnyih meditsinskih gruppah: Uchebnoe posobie. / Pod red. Bulich E.G. – M.: Vyis. shk., 1986. – 255 s.

Ніколаєва О.О. Розвиток адаптаційних можливостей у студентів з порушеннями опорно-рухового апарату.

У статті розглядаються питання теорії і практики психофізичної реабілітації та соціальної адаптації студентів з порушеннями опорно-рухового апарату засобами корекційної фізичної культури і спорту. Розроблена структурно-функціональна схема роботи з оздоровлення вузівської молоді та структура впровадження здоров'язберігаючого середовища, яка орієнтована на комплексному підході до вирішення питань діагностики, корекції фізичного і

психофізіологічного стану студентів. Визначено основний зміст оптимізації управління навчальним процесом студентів на основі розробленої здоров'язбережувальної педагогічної моделі фізичної культури і оздоровчого тренування, що дозволило сформулювати у них адекватне мотиваційно-ціннісне відношення до свого здоров'я, правильного способу життєдіяльності як одного з критеріїв поліпшення якості життя. Спираючись на аналіз сучасного стану справ щодо соціалізації осіб з обмеженими психофізичними можливостями в Україні, вивчення практичного досвіду професійної підготовки та реабілітації інвалідів, базового законодавства, яке регламентує відповідну діяльність установ освіти, а також орієнтуючись на науково-теоретичний аналіз інновацій досвідчених вітчизняних та зарубіжних педагогів-науковців і практиків у галузі соціального захисту інвалідів, авторами були визначені педагогічні умови забезпечення ефективності адаптаційних можливостей осіб з порушеннями опорно-рухового апарату.

Ключові слова: психофізична реабілітація, соціальна адаптація, інклюзія, інтеграція, медико-психолого-педагогічний супровід.

Николаева Е.А. Развитие адаптационных возможностей у студентов с нарушениями опорно-двигательного аппарата.

В статье рассматриваются вопросы социальной адаптации студентов с нарушениями опорно-двигательного аппарата средствами коррекционной физической культуры и спорта. Разработана структурно-функциональная схема оздоровительной работы с вузовской молодежью и структура внедрения здоровьесберегающей среды, которая сориентирована на комплексном подходе по решению вопросов диагностики, коррекции физического и психофизиологического состояния студентов. Определено содержание проблемы оптимизации управления учебным процессом студентов на основе разработанной здоровьесберегающей педагогической модели физической культуры и оздоровительной тренировки, что позволило сформировать у них адекватное мотивационно-ценностное отношение к своему здоровью, правильному способу жизнедеятельности как одного из критериев улучшения качества жизни. Опираясь на анализ современного состояния дел по социализации лиц с ограниченными психофизическими возможностями в Украине, изучения практического опыта профессиональной подготовки и реабилитации инвалидов, базового законодательства, которое регламентирует соответствующую деятельность учреждений образования, а также ориентируясь на научно-теоретический анализ инноваций известных отечественных и зарубежных педагогов и практиков в отрасли социальной защиты инвалидов, автором были определены педагогические условия обеспечения эффективности адаптационных возможностей лиц с нарушениями опорно-двигательного аппарата.

Ключевые слова: психофизическая реабилитация, социальная адаптация, инклюзия, интеграция, медико-психолого-педагогическое сопровождение.

Nicolaeva E.A. Development of adaptive possibilities of students with disorders of the musculoskeletal device

The article examines the issue of social adaptation of students with disorders of the musculoskeletal device by using correctional physical education and sport. The structural and functional scheme of healing process of students and the structure of implementation of health-saving sphere were developed by orienting on complex approach of solving the issues of diagnostics, correction of physical and psychophysiological condition of students. The content of optimization problems of the management of educational process was determined. It based on the health-saving pedagogical model of physical culture and healing process that allowed them to form an adequate motivational and valuable attitude towards their health and the proper way of life. The article based on the analysis of the current state of affairs on the socialization of persons with psychophysical disorders (in Ukraine), on studying of the practical experience of professional training and rehabilitation of disabled persons, on the basis legislation, and as well as on the scientific and theoretic analysis of innovations of famous domestic and foreign pedagogues and practitioners in the industry of the social protection of disabled persons. Therefore, pedagogical conditions of maintenance of the effectiveness at adaptation possibilities of people with disorders of the musculoskeletal device were identified by the author.

Keywords: psychophysical rehabilitation, social adaptation, inclusion, integration, medical and psycho-pedagogical support.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2014 р.

Статтю прийнято до друку 01.09.2014 р.

Рецензент: к.п.н. Глоба О.П.

УДК 376-056.36

**ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ
З ГЛИБОКОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ НА УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ**

Омельченко М.С.

кандидат педагогічних наук

На всіх етапах свого розвитку суспільство завжди хвилювала доля дітей з фізичними і психічними вадами. Проте ставлення до них на різних етапах історії було неоднаковим і цілком залежало від рівня розвитку суспільства, просвіти, науки, культури, соціально-економічних умов та політичної атмосфери у державі. На сучасному етапі економічне становище і розвиток техніки значно впливають на життя суспільства, де потроху встановився господарський тип відносин, з'явилася потреба у кваліфікованих робітниках, і, як наслідок, у підвищенні якості надання освіти у тому числі дітям з фізичними і розумовими вадами.